

שהתיר לבני רב ינאי ללוות מהעניים פירות שביעית בשביעית ולפרוע להם בשמינית.

מתיב [הקשה] **רב ששת**, שנינו בתוספתא: "ישראל שיש לו פועלים עמי הארץ או גוים, ומזונותיהם עליו, ובאים לסעוד, אסור להאכילם דבר האסור, וכן אסור להשקות לגוים אלו יין נסך, מפני שנמצא פורע חובו באסורי הנאה.

ומכל מקום, **אומר אדם לחמריו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה, צאו ושתו בדינר זה, ואינו חושש לא משום שביעית** [שמא יקחו ב-ג בו פירות שביעית, מן החשוד למוכרם],⁽⁴³⁾ ולא משום מעשר [אם עמי הארץ הם, שמא יקחו דבר שאינו מעושר], **ולא משום יין נסך** [אם עובדי כוכבים הם, שמא יקחו יין נסך, ונמצא שפרע להם חובו ביין נסך].

כיון, שהוא לא האכילם בידיים, אלא רק נתן להם כסף.

מקשה הגמרא: **אי כדבריך**, שמדובר במקרה **דקאי** [שהטלה עמד] **בחצירה**, אם כן, מדוע אמר התנא **"בא עליה ואחר כך נתן לה"**, דהיינו, שבשעת הביאה עדיין לא זכתה באתנן, והא לפי התרוצים לעיל, כבר בשעת הביאה **קניא לה**?

מתרצת הגמרא: **לא צריכא**, אפשר להעמיד את הברייתא גם באופן שלא זכתה עדיין בטלה בשעת ביאה, ובכל זאת חל עליו שם "אתנן זונה", באופן דשויה ניהלה [עשה את הטלה] **אפותיקי**.

דהיינו: **אמר לה, "אי מייתינא לך** [אם אתן לך] **זוזי מכאן עד יום פלוני מוטב, ואי לא, שקליה** [קחי את הטלה הזה] **באתנניך"**.

ולכן, כיון שמשעת ביאה הטלה משועבד לפרעון חובה, ועומד בחצירה, חל עליו שם אתנן, ואסור.

הגמרא חוזרת לדון, בדברי רבי יוחנן,

"ברירה", ובכחאי גוונא אף התוספות מודים שחל איסור.

43. **רש"י** מפרש, שמא ימסור דמים הללו למי שחשוד על השביעית, ותניא "אין מוסרין פירות שביעית לעם הארץ".

וקושיית הגמרא: מוכח מכך שאסר ב"צאו ואכלו ואני פורע", שכאשר פורע, דמי איסורא קפרע. ונקראים דמי שביעית, ואף על פי שכבר אכלום.

הכי נמי דבי ר' ינאי, שלוו פירות בשביעית, ושילמו בשמינית, כי קפרעי, דמי שביעית הם. אך לדעת התוספות, **בשם רבינו יצחק**: "ואינו חושש משום שביעית" היינו, דלא חשיב כאילו פרע את חובו בפירות שביעית, כיון

למפרע, מכל מקום לא חל על הטלה שם "אתנן", כיון שבשעת הביאה לא היה מבורר. תוספות.

החתם סופר, הקשה על דבריו, הרי אתנן זונה ומחיר כלב, נלמדו מאותו פסוק, ובכל זאת אמרינן במסכת תמורה (ל' א') גבי שותפים שחלקו רכוש משותף, ונטל אחד מהם עשרה חלקים, והשני תשעה חלקים וכלב, הרי החלק שנטל השותף הראשון כנגד הכלב אסור, אף על פי שאינו מבורר?

ותרץ: דברי התוספות אינם אלא באופן שגוף הקנין נעשה על ידי ברירה, ואזי אין שם אתנן חל על הטלה שלא היה מבורר בשעת ביאה. אבל גבי מחיר כלב, כל החלקים כבר קנויים לשותף אלא שצריך לברר את האיסור על ידי דין

אבל בני ביתו של רב ינאי, שלוו פירות בשביעית, מהעניים על מנת לשלמם בשמינית, אין העניים בטוחים כל כך בפרעון, ולא סמכה דעתם לקנות את הפרעון בכל מקום שהוא. ולכן אין התשלום נחשב כחליפי איסור.

מקשה הגמרא: לפי דבריך, רק אם שלח את פועליו לאכול אצל חנוני הרגיל אצלו, חושש משום שביעית וכו', אבל חנוני שאין מקיפו, מאי? וכי מותר לו לשולחם לאכול ללא חשש?

אי הכי, אדתני "צאו ואכלו בדינר זה צאו ושתו בדינר זה", כלומר, אם כן, מדוע התנא צריך לחדש מקרה חדש כדי להתיר לבעל הבית לשלוח את פועליו, ולהעמיד כשאמר "צאו ואכלו בדינר זה",

ליפלוג וליתני בדידה, התנא יכול לחלק באותו מקרה, ולומר, "במה דברים אמורים בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה, אבל חנוני שאין מקיפו מותר?"

ועוד קשה, וכי לחנוני שאין מקיפו, מי לא [האם אינו] משתעבד?

והא אמר רבא, האומר לחבירו "תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך תמורת אותו מנה", ונתן, קנה הנותן את כל נכסיו, מדין ערב. דהינו, כשם שערב מתחייב לשלם

ומאידיך, אם אמר להם, צאו ואכלו ואני פורע, צאו ושתו ואני פורע, הרי הוא כאילו קנה את האיסור, ונתנו להם, ולכן חושש משום שביעית, ומשום מעשר, ומשום יין נכף.

מדייק רב ששת: אלמא, אף על פי שאינו משלם בשעה שקנה את האיסור, אלא לאחר זמן, מכל מקום כי קא [כאשר לבסוף] פרע, דמי איסור קא פרע.

ואם כן קשה, הכא נמי, כשלוו פירות שביעית, ופרעו בשמינית, כי קא פרע, דמי איסורא קא פרע? ומדוע הפרעון לא נחשב כחליפי פירות שביעית?

מתרצת הגמרא: תרגמה רב חסדא [רב חיסדא מסביר את התוספתא הנ"ל]: מדובר במקרה שאמר לפועליו לכו לחנוני פלוני, המקיפו, כלומר, שבעל הבית רגיל לקנות אצלו בהקפה, דמשהה שנתן לפועלים את האוכל, בעל הבית משתעבד ליה לפרוע את מעותיו.

ולכן, המעות שמשלם לו אחר כך נחשבות כדמי איסור. דכיון דאורחיה לאקיפי [כיון שדרכו למכור לו בהקפה] ויודע בבירור שישלם לו אחר זמן, סמכה דעתו, ומיד כשנתן להם את הפירות קני ליה דינר גביה בכל מקום שהוא.

ולדבריו באור קושיית הגמרא: "אלמא כי קפרע דמי איסורא קפרע", כלומר, אם נאמר, שכאשר פורע חובו אחר שכלו הפירות מן העולם, לא חשיב כפירות שביעית, גם כאן לא היה לנו לחשבם כאילו לקחם בעל הבית לעצמו ונתנם לפועליו, מאחר שהן לוקחין הפירות מבית

שכשנתן להם את הדינר כבר נפרע חובו, ואחר כך כשאכלו באותו דינר פירות שביעית אין זה ענינו.

אך אם אמר "צאו ואכלו ואני פורע", הרי כאילו לקח בעל הבית את הפירות, ונתנם לפועליו, ונמצא פורע חובו בפירות שביעית.

ושוב חזרה קושיטנו למקומה, מדוע הפירות ששילמו בני רב ינאי לעניים בשנה השמינית, לא נחשבים כחליפי פירות שביעית?

אלא אמר רבא, אכן, **לא שנא** אם אמר לחנוני המקיפו, **ולא שנא** לחנוני שאין מקיפו, **אף על גב דמיד משעבד ליה** נכסיו לשלם חובו, מדין ערב, כנ"ל, מכל מקום

למלוה, אף על פי שלא הגיעו המעות לידו, (44) אף כאן, המוכר מתחייב בכל נכסיו, אף על פי שלא הגיעו המעות לידו.

ולפי זה, גם אם אמר לפועליו "צאו ואכלו ואני פורע", הרי כאילו אמר לחנוני "תן פירות אלו לפועלי, ואתחייב אני מנה לך", וקנה המוכר את המנה מיד מדין ערב. (45)

45. התוספות (ד"ה ואינו) מבארים, שהתרצן לעיל טעה, וסבר שערב אינו משתעבד אלא בגופו, ולא בנכסיו.

ובעומק סברתו, מבאר החתם סופר, כיון שעל גוף הלוה מוטל לפרוע את חובו, מדין "פריעת בעל חוב מצוה" (עיין בבא בתרא קעד' א'), ושיעבוד הנכסים הוא מדין "נכסוהי דבר איניש אינהו ערבין ליה" (שם), סבר התרצן, שבערב, די בכך שהוא עצמו ערב לפרעון החוב, ואין צורך בערבות נוספת מצד נכסיו.

ובאופן אחר בארו התוספות: סבר התרצן, שנכסי הערב לא משתעבדים אלא במלוה ולוה, ולא במקרה שאמר תן מנה לפלוני ואני אתן לך. ומבאר החתם סופר, סבר התרצן, רק אם יש לוה המקבל הנאה, וראוי לחול עליו השיעבוד, אזי כשנכנס הערב במקומו חל עליו שיעבוד. אבל בנותן לפועליו, שמתחילה לא להם הלוה ולא חל עליהם שיעבוד לעולם, אף על הערב לא יחול שיעבוד.

וקא משמע לן, שחל שיעבוד בכל ענין.

[במאמר המוסגר: התוספות הסיקו, ש"דבר פשוט הוא שכל המקבל מעות מחבירו בשביל חפץ שיתן לו, שנכסיו משועבדים לו, דלא גרע ממלוה שהנכסים משועבדין לו".

ברם, בנרון זה, נחלקו הש"ך והגידולי תרומה (חו"מ קטז' ש"ך סק"ה), ולדעת הש"ך, רק בהלוהה שייך לומר "שיעבודא דאורייתא",

החנוני, והוא פורע המעות לאחר שאכלום. תרצה הגמרא: "תרגמה רב פפא בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה, דכיון דדרכיה לאקופי, קני ליה דינר גביה", כלומר: "דמשתעבד ליה", שקונה שיעבוד בנכסיו לאלתר, כנגד מה שנותן לפועליו.

ולכן, מעת שקונה הדינר בנכסי בעל הבית, לאלתר, כשעדיין הפירות בעין, ונותן את הפירות לפועליו, הוי ליה מה שקונה בנכסי בעל הבית דמי הפירות, ולכך חשיב בעל הבית כלוקח הפירות והירק מחנוני, ומאכיל לפועליו בשכרן. ולבסוף, כשיתן הדמים לחנוני, לפדות השיעבוד מנכסיו יהיו דמי שביעית.

44. כמבואר במסכת בבא בתרא (קעג' ב'), "אמר רב הונא: מגין לערב דמשתעבד? דכתיב "אנכי אערבנו מידי תבקשנו".

מתקיף לה רב חסדא, הא קבלנות היא, דכתיב "תנה אותו על ידי ואני אשיבנו"?

אלא אמר רבי יצחק, מהכא: "לקח בגדו כי ערב זה, ובעד נכריה חבלהו", ואומר, "בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך, נלכדת באמרי פיך, עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך", אם ממון יש לו בידך התר לו פיסת יד ואם לאו הרבה עליו ריעים".

רב פפא לרב זביד], אמר לי, אי הכי, אם כדבריו, שמדובר באופן שבעל הבית שילם מראש לחנוני, וכעת עליו לחשב מהי יתרת הזכות שנותרה לו אצל החנוני, אדתני [מדוע שנינו] "צאו ואכלו צאו ושתו ואני פורע", הלא כבר פרע מראש, ואם כן, "צאו ואכלו צאו ושתו ואני מחשב", מיבעי ליה [היה לתנא לומר]?

אמר לו רב כהנא: אכן, תני, ניש לגרוס בבריתא] "צאו ואני מחשב" כדברין.

באופן נוסף אפשר לבאר את דברי התוספתא הנ"ל:

רב אשי אמר, כגון שנמל בעל הבית מיד החנוני את פירות האיסור, ונתן לפועליו ביד. ולכן חושש משום שביעית, וכו', כיון שהוא עצמו מאכילם איסור בידיים, ולא

כיון דלא מייחד שיעבודיה [שלא יחד לו מעות לכך], כשמשלם לו לאחר מכן, התשלום לא נחשב כחליפי שביעית, ולא מיתסר. (46)

אלא הכא, ב"אומר לפועליו צאו ואיכלו ואני פורע", אמאי חושש משום שביעית, והא לא מייחד שיעבודיה הכא [הרי לא יחד לחנוני מעות בפרעונו]?

אמר רב פפא, כגון שהקדים בעל הבית, ושילם לו [לחנוני] דינר קודם ששלח את פועליו אצלו.

נמצא שכעת אוכלים משל בעל הבית, ואיסור השביעית מתיחס אליו. (47)

אמר רב כהנא, אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא [אמרתי את תרוצו של

והדינר נמצא בעין ביד בעל הבית, נראה כאילו בעל הבית לוקח את האיסור ומאכל את פועליו.

47. הקשה הרשב"א: מדוע אם הקדים לו מעות אסור, והרי בשעת נתינת המעות עדיין אין איסור, שהרי באותה שעה עדיין לא נטל ממנו יין נסך, וכאשר יטלו ממנו הפועלים לאחר זמן יין נסך, אותה שעה לא זבין מיניה בעל הבית, ולא יתפס בדמים איסור, והוה ליה כ"נתן לה ואחר כך בא עליה", המבואר לעיל, שאתננה מותר, ומאי שנא הקדים דינר ואח"כ נתן חנוני יין נסך לפועליו, מנתן חנוני לפועליו ואח"כ נתן לו בעל הבית דינר?

ותרץ: כאן מדובר כשהקדים לו דינר על מנת לזכות בו בשעה שיתן יין לפועליו, בכדי מה שיתן להם, לפי שאין בעל הבית יודע כמה יטלו פועליו.

נמצא, שבאותה שעה שקיבל ממנו את היין

כיון ש"עבד ליה לאיש מלוה". ולא במוכר. ולפלא שנעלמו ממנו דברי התוספות].

46. משמע לכאורה, שאם יחד לחנוני מעות, אף על פי שלא נתן לו אותן, אסור. וכן משמע בפשוטות מלשון הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק יג' הל' כו').

הרשב"א, הקשה על שיטה זו, מה מועיל יחוד בלא משיכה? הרי כל זמן שהחנוני לא משך את הדינר לא זכה בו?

לכן נדחק הרשב"א לומר, שאין כונת הגמרא לאסור במקרה שיחד לחנוני, אלא רק אם יתן לו את הדינר בפועל, אזי אסור. (ועיין בית יוסף יו"ד קלב' ד', הסובר שכך גם דעת הרמב"ם).

הב"ח (יו"ד קלב' יא') תרץ על קושיית הרשב"א, אף על פי שמדינא ודאי לא קנה החנוני על ידי יחוד בעלמא, אפילו הכי, מדרבנן עשאוהו כאילו קנאו. כיון שיחדו לשיעבודו,

משום דמי שביעית. (48)

הגמרא חוזרת לעסוק בדין שכר יין נסך:

יתיב [ישב] רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי, ויתיב רבי חייה בר אמי גבייהו [וישב רבי חייה בר אמי אצלם], (50) ויתיב וקא מיבעיא להו [והסתפקו]:

אמר ליה רב יימר לרב אשי, אי הכי, אדתני [מדוע שנינו] "צאו ואכלו צאו ושתו", משמע, שאינו אוכל עמהם, והלא אם פירוש הברייתא כדבריך, "טלו ואכלו טלו ושתו" מיבעי ליה [היה לתנא לומר]!?

שכרו לשבור חביות יין נסך, ולאבדם מן העולם, מהו? האם שכרו אסור? (51)

אמר ליה רב אשי: אכן, תני, [יש לגרוס כברייתא] "טלו ואכלו טלו ושתו" כדבריך. (49)

שליח לדבר עבירה, ואם כן, הוא עושה איסור בידים כשמאכילם פירות שביעית אחר זמן הביעור?

נסך, היו הזוזים פרעון. וחשבינן להו כאלו השתא יהבינהו להו ניהליה, והילכך בשהקדים לו דינר אסור.

אמנם אם נאמר, שאיסור שביעית האמור כאן, אינו מצד שמאכילם אחר זמן הביעור, שהרי אם עניינם הם, מותר להם לאכול אף אחר זמן הביעור, [עיי' תוספות לעיל (סב' ב', ד"ה יזפי)], אלא מצד שפורע חובו מפירות שביעית, והוי כסחורה, כדלעיל (סב' א'), וכדעת רבינו יצחק בתוספות (סג' א', ד"ה ואינו חושש), אתי שפיר. כיון שהוא שלוחו של החנוני, אם כן לא פרע את חובו בפירות שביעית. על פי האמרי צבי.

48. רב אשי לא חלק על דברי רב פפא לדינא, אלא שבלשון הברייתא לא נראה היה לו תירוץ של רב פפא. אך לדינא איתא לדברי רב פפא, וגם לדברי רב אשי. (רשב"א).

והנה, הרמב"ם (מאכלות אסורות יג' כו') לא הביא את דברי רב אשי להלכה.

ומבאר הרדב"ז, על פי דברי הרשב"א הנ"ל, שדברי רב אשי פשוטים הם, ולא בא לחדש דין, אלא לבאר את הברייתא באופן יותר הגון לדעתו. ולכן לא ראה הרמב"ם צורך להביאו להלכה.

50. רבינו תם היה מדקדק, שבכל מקום שנאמר "יתיב פלוני גבייהו", מזכירו כן, לפי שהוא הורה להם דבר חדוש.

49. ולפי זה, ברישא התחדש, שאם אמר להם "טלו ואכלו בדינר זה", והם נתנו את הדינר לחנוני, אף על פי שנשא ונתן ביד, מותר. כיון שאינו אלא שלוחו של החנוני.

והתקשה, הרי כאן לא דבר רב חייה בר אמי קמיהו, אלא רב נחמן הוא שהשיב להם, ואם כן למה נזכר כאן רב חייה בר אמי?

ובסיפא התחדש, שאף על פי שבשעה שנותן להם האיסור, לא קא יהיב לחנוני ולא מידי, וסלקא דעתך דשליחותיה דחנוני קעביד, קא משמע לן כיון שלבסוף הוא פורע, איגלאי מילתא שהוא קונה איסור, ומשלו הם אוכלים. תוספות.

ותרץ: כי זה המעשה היה עם אותן דכתובות (דף יח.) "אמר להו רב חייה בר אמי תנינא אשתו ארוסה" וכו', ועל אותו דבר הוזכר גם הנדון האמור בסוגיינתו. והתלמוד קבע הדברים על סדר המסכתות, כל דבר לפי ענינו. תוספות.

הרש"ש הקשה על דברי התוספות, כיצד מותר לבעל הבית לשאת ולתת ביד, הרי אין

51. רש"י מפרש, "מהו, שיהא שכרה מותר". ומדייק החתם סופר, דפשיטא לגמרא שאסור

למעט את התיפלה.

סברוה, סברו בני הישיבה לומר, **הא** דאמרינן "אבל עוקרין עמו", **מני**, **רבי עקיבא היא**.

כלומר, אפילו לדעת רבי עקיבא, **דאמר**, "המקיים בכלאים לוקה", כדלהלן, בכל זאת מותר לקיים על מנת לעקור ולמעט את התיפלה.

והיכן נשנו דברי רבי עקיבא:

דתניא בברייתא: "חמנכש, והמחפה [אחר הזריעה, חופה עליהם עפר], **בכלאים**, אף על פי שלא זרעם, כיון שרוצה בפעולה זו להצמיח פירות כלאים, לוקה.

רבי עקיבא אומר, אף המקיים פירות כלאים, (55) לוקה.

מבארת הגמרא: **מאי טעמא דרבי עקיבא**

וצדדי הספק: **מי אמרינן** כיון דהפועל רוצה בקיומו של היין, כדי שיוכל לבא ולשברו, וליטול שכרו, **אסור**. (52)

או דלמא, כל פעולה שאדם עושה כדי למעוטי תיפלה (53) [למעט מציאות של איסור בעולם], **שפיר רמי**.

אמר רב נחמן: ישבור ותבא עליו ברכה. דהיינו, שכרו מותר.

לימא [לכאורה, דברי הברייתא דלהלן] מסייעים ליה:

שהרי שנינו: "אין עודרין [חופרים] עם העובד כוכבים בכלאים, (54) אבל עוקרין עמו זרעי כלאים, כדי להשליכם לאיבוד, כדי למעוטי את התיפלה".

ואף על פי שהפועל רוצה בקיום הכלאים, שלא יעקרו מאליהם, אלא יעקרום הוא, כדי שיטול עליהם שכר, בכל זאת מותר, כדי

א-טו

54. התוספות כתבו, שהברייתא עוסקת בכלאי זרעים, הנוהגים רק בארץ ישראל, וכמאן דאמר "אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל". ולכן, ישנו איסור כלאים אף בשדה גוי.

אך אין להעמיד בכלאי הכרם, האסורים בהנאה, שאם כן, מדוע לרבנן מותר לקיימם בשכר, הרי משתכר באיסורי הנאה? עד כאן דברי התוספות.

אמנם, עיין חזון איש (יו"ד קפ' סק"א), דלמסקנת הגמרא, ד"למעוטי תיפלה שרי", אם כן אף בכלאי הכרם לא חשיב כמשתכר באיסורי הנאה במקרה שבא למעט את התיפלה. (עיין שם שישב לפי זה את דברי הרמב"ם).

55. כגון אם עשה להם גדר כדי לקיימם. רש"י. ומבארים התוספות, שאם לא עשה גדר, אלא

לכתחילה להשתכר מעבודה בשבירת יין נסך, והספק היה רק האם גזרו בדיעבד לאסור את שכרו.

אמנם, למסקנא פשט רב נחמן שמותר להשתכר אף לכתחילה.

52. כיון שישראל מצווה לבטל עבודת כוכבים, לפיכך אסור לו לרצות בקיומה. רש"י.

53. "תיפלה" מלשון "תפל" (עיין איוב א' כב' "בכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תיפלה לאלהים", ובפירושו האבן עזרא שם).

דהיינו, דבר גרוע המחוסר תיקון, ואין לו קיום. (עיין פירוש הרד"ק יחזקאל יג' י', וברש"י שם כב' כז').